

Nr 11.

Ankom till riksdagens kansli den 12 juni 1944 kl. 9 fm.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande i anledning av väckt motion angående utredning om åtgärder i syfte att förbilliga byggnadskostnaderna.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 421, har herr *Nilsson* i Stockholm *m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning i syfte att förbilliga byggnadskostnaderna bl. a. genom stöd åt allmännyttiga företag inom byggnadsämnesindustrien för uppnående *dels* av en av monopolbildningar opåverkad prissättning på byggnadsmaterial och *dels* en skyndsammare standardiseringsprocess beträffande tillverkningen av sådana material.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Andra kammarens andra tillfälliga utskott, dit motionen hänvisats av andra kammaren, har inhämtat yttranden över motionen från statens byggnadslånebyrå, kommerskollegium och statens priskontrollnämnd. Kommerskollegium har överlämnat yttranden från handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö samt från Sveriges grossistförbund. Dessutom hava följande organisationer beretts tillfälle yttra sig i ärendet, nämligen Kooperativa förbundet, Sveriges industriförbund, Landsorganisationen i Sverige, Lantbruksförbundets byggnadsförening LBF u. p. a., Stockholms byggmästareförening, Svenska riksbyggen, Sveriges standardiseringskommission samt Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund u. p. a. Härjämte har centralstyrelsen för Sveriges järnhandlareföreningar inkommit med ett yttrande. Av samtliga nu nämnda myndigheter och organisationer avgivna yttranden finnas såsom bilagor fogade vid andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 10.

Utskottets ledamöter hava vidare beretts tillfälle att närvara vid de muntliga föredragningar, som på sätt framgår av nyssnämnda utlåtande hållits inför andra kammarens andra tillfälliga utskott av disponenten G. Osvald och ingenjören H. J. Olsson (representanter för Kooperativa förbundet), direktören E. Wehtje och direktören G. Settergren (representanter för Sveriges industriförbund), direktören G. A. Svensson och civilingenjören A. Ahlén (representanter för Stockholms byggmästareförening), arkitekten U. Åhrén (representant för Svenska riksbyggen), förbundsordföranden J. Grewin samt byggmästaren B. Lundström.

Andra kam-
marens
utskott.

Andra kammarens andra tillfälliga utskott har i sitt berörda utlåtande anfört följande:

”Utskottet vill först framhålla, att det delar den av motionärerna framförda uppfattningen, att byggnadsindustrien med största sannolikhet kommer att bli av dominerande betydelse för konjunkturutvecklingen under efterkrigstiden. Av stor vikt är därför, att förutsättningarna för byggnadsindustriens bedrivande bli sådana, att produktionen kan fortgå under gynnsammast möjliga förutsättningar. Såsom i motionen framhålles torde man kunna antaga, att samhället kommer att på olika sätt stimulera bostadsproduktionen, och det föreligger följaktligen all anledning att i görligaste mån söka hålla byggnadskostnaderna på lägsta möjliga nivå.

Av inkomna yttranden och lämnade muntliga upplysningar har utskottet fått den bestämda uppfattningen, att åtskilligt skulle kunna göras för att förbilliga de nuvarande byggnadskostnaderna. Då i det följande olika möjligheter härvidlag anvisas, avser detta icke att utgöra någon uttömmande uppräknings utan endast att ange exempel på sådana områden, där enligt utskottets mening sådana möjligheter till förbilligande synas föreligga.

Synnerligen önskvärt synes vara, om många byggnadsdetaljer kunde standardiseras, vilket borde kunna medföra möjligheter för serietillverkning med därav sannolikt följande lägre kostnader. Såvitt av standardiseringskommissionens yttrande framgår är det närmast en anslagsfråga, varför utskottet på denna punkt endast kan uttrycka en förhoppning, att nödiga medel måtte ställas till standardiseringskommissionens förfogande för ett snabbare bedrivande av arbetet.

Emellertid stöter det enligt av utskottet inhämtade upplysningar ofta på svårigheter, när de standardiserade varorna skola införas vid byggnadsproduktionen. En angelägenhet av icke ringa vikt vore därför, att sådana åtgärder kunde vidtagas, som medverkade till att dylikt motstånd bringades ur världen. Utskottet vill endast peka på ett sådant förhållande, som att en viss detalj kan vara påbjuden i somliga byggnadsordningar men helt förbjuden i andra. Det måste medföra avsevärda olägenheter och verka fördyrande. Utskottet ifrågasätter därför, om det icke skulle vara möjligt att ersätta de lokala byggnadsordningarnas bestämmelser med såvitt möjligt enhetliga och hela riket omfattande bestämmelser, vilka bestämmelser lämpligen synas kunna inarbetas i byggnadsstadgan.

Med standardiseringen sammanhänger en allmän rationalisering av byggnadsverksamheten. Sannolikt är, att en mera genomförd standardisering skulle uppmuntra till rationalisering, men även andra åtgärder synas böra vidtagas. Grundläggande torde därvid vara, att de stadsplanlagda samhällena på ett effektivare sätt handlägga stadsplaneärenden. Om en stadsplan utformas så, att en viss serietillverkning av hus möjliggöres, bör det kunna medföra dels billigare byggnadskostnader men dels ock billigare driftkostnader för de färdiga husen. Inhämtade upplysningar synas bl. a. ge vid handen, att en centralisering exempelvis av värmedistributionen skulle kunna medföra ett förbilligande. Då en sådan

centralisering emellertid kan förväntas stöta på åtskilliga svårigheter, bör den göras till föremål för utredning.

Rationaliseringen bör emellertid omfatta åtskilligt annat såsom en på olika områden mera genomförd maskindrift eller användandet av för varje ort och byggnad lämpligaste och billigaste material och arbetsmetoder m. m. Enär man med byggnadsindustriens nuvarande organisation emellertid icke kan vänta, att i och för sig önskvärda rationaliseringsåtgärder komma att bli vidtagna vid lämplig tidpunkt, bör även denna sida av problemet utredas.

I hur stor omfattning monopol- och kartellbildningar fördyra byggnadskostnaderna har utskottet icke haft möjlighet att bilda sig någon bestämd uppfattning om. Ibland står uppgift mot uppgift. Att på åtskilliga områden dylika sammanslutningar förekommit och förekomma är dock säkert, liksom att de ofta medfört onödigt höga kostnader. I likhet med motionärerna vill dock utskottet framhålla, att det principiellt icke finner något att anmärka på en utveckling fram mot samverkan mellan företagen och större företagsenheter. Medgivnas skall att monopolbildningar finnas, som medfört rationellare drift och lägre produktionskostnader, även om prissättningens skälighet icke heller för deras vidkommande med någon större säkerhet kunnat kontrolleras. Faran för att kartellbildningarna skola utnyttja sin ställning till en mot allmänhetens intressen stridande prispolitik synes dock vara uppenbar. Särskilt i fråga om lokala s. k. ringbildningar mellan entreprenörer av skilda slag har utskottet fått den uppfattningen, att de ofta hålla priserna uppe på en onödigt hög nivå. Om sålunda utskottet icke anser alla sammanslutningar av kartellkaraktär vara av ondo, föreligga å andra sidan så pass många uppgifter om att de missbrukats, att även detta problem bör bli föremål för en klarläggande undersökning. Denna kan möjligen leda till krav om att redan förefintlig lagstiftning bör skärpas men kanske ock till att särskilda bestämmelser i fråga om byggnadsverksamheten kunna finnas mera lämpliga.

Utskottet vill i detta sammanhang understryka, att för brytandet av icke önskvärda monopol kan samhällets effektiva ekonomiska stöd komma att erfordras, exempelvis för igångsättande eller upprätthållande av allmännyttiga företag särskilt inom byggnadsämnesindustrin. Vilka metoder, som därvid kunna finnas mest lämpliga, bör utredningen kunna ge besked om.

I fråga om brytandet av lokala "ringar" synes ett verksamt medel kunna vara, att auktorisation, vilken utskottet i och för sig anser nödvändig, utsträcker att gälla för hela landet. Därigenom skulle konkurrensen få möjlighet att mera effektivt göra sig gällande.

Såvitt utskottet av inhämtade yttranden och upplysningar kunnat finna, utgå stundom oskäligen mellanhandsvinster vid distributionen av byggnadsmaterial. Mellanhandsvinst synes t. o. m. kunna uppbäras även i sådana fall, då inköpen göras av förbrukaren direkt hos producenten. I den mån dylikt förekommer, är det enligt utskottets mening oftast obefogat. Rent principiellt torde det

också vara oriktigt, att de kartellsammanslutna producenterna eller tillverkarna endast leverera till av dem utvalda mellanhänder. En utredning bör därför även uppmärksamma denna sida av problemet.

Även en säsongutjämning av byggnadsverksamheten bör i vissa hänseenden kunna medföra lägre kostnader. Utskottet är väl medvetet om att en sådan utjämning å andra sidan också måste medföra fördyrade kostnader, då klimatiska förhållanden lägga vissa hinder i vägen för arbetets bedrivande på vintern. Det torde dock vara så, att de faktorer, som verka i förbilligande riktning, äro kraftigare än de som verka åt motsatt håll. Ur andra än direkt ekonomiska synpunkter kan det också vara önskvärt med en mera kontinuerlig drift. Åtskilligt, bl. a. genom byggnadslånebyråns försorg, göres visserligen redan för att ernå säsongutjämning, men utskottet anser dock att mera skulle kunna åstadkommas och förordar, att även denna sida av saken utredes.

Utskottet vill vidare framhålla, att en utredning givetvis även bör omfatta förbilligande av byggnadskostnaderna på landsbygden i den mån dessa problem ej redan äro föremål för utredning.

Tanken har framkastats, att kontrollen över byggnadskostnaderna skulle kunna överlätas åt priskontrollnämnden. Utskottet anser för sin del detta icke möjligt. Problemet är icke enbart eller ens huvudsakligen att hålla kostnaderna nere under nu rådande förhållanden utan är tvärtom ett problem på mycket längre sikt. Även om priskontrollnämnden skulle få fortsätta sin verksamhet, sedan de nu prisförhöjande faktorerna upphört att verka, torde den under alla omständigheter få betydligt svårare att effektivt övervaka prisutvecklingen under en period med fallande priser. Åtskilliga av de faktorer, som påverka byggnadskostnaderna, äro dessutom såsom av det föregående torde ha framgått knappast av den art, att de falla inom priskontrollnämndens verksamhetsområde, varför utskottet för sin del icke kan finna, att ifrågasatt kontroll eller undersökning kan uppdragas åt denna nämnd. En självständig utredning är med andra ord erforderlig.

Redan pågå vissa utredningar berörande olika sidor av byggnadsverksamheten. Utskottet anser emellertid icke, att en utredning i enlighet med vad ovan anförts lämpligen kan överlätas på redan pågående utredning utan att särskilda sakkunniga böra tillsättas. Givetvis bör emellertid en sådan särskild utredning hålla kontakt med övriga närstående utredningar, så att dubbelarbete undvikes liksom av självklara skäl redan färdigställda utredningar måste utnyttjas.

Med stöd av vad som ovan anförts får utskottet alltså hemställa, att andra kammaren för sin del måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning enligt ovan angivna riktlinjer i syfte att förbilliga byggnadskostnaderna."

Denna hemställan bifölls av andra kammaren.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen har detta andra kammarens beslut delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt andra tillfälliga utskott.

Utskottet ansluter sig till vad andra kammarens andra tillfälliga utskott *Utskottet.* anfört i sitt utlåtande över motionen och hemställer,

att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Stockholm den 9 juni 1944.

På utskottets vägnar:

IVAR EKSTRÖMER.

Närvarande: herrar *Ekströmer, Heüman, Anders Andersson, Franzon, Albert Andersson, Nils Elowsson, Carl Eric Ericsson* och *Emil Petersson*.

Reservationer:

1) av herrar *Ekströmer* och *Carl Eric Ericsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

Utskottet vill — — — möjliga nivå.

Av inkomna — — — synas föreligga.

Synnerligen önskvärt — — — av arbetet.

Emellertid stöter — — — i byggnadsstadgan.

Med standardiseringen — — — för utredning.

Uppenbart är emellertid att rationaliseringssträvandena måste inriktas på en vidare front för att i detta avseende föreliggande och uppkommande möjligheter till nedbringande av byggnadskostnaderna skola bliva utnyttjade. Att ökad användning av maskiner vid själva byggnadsarbetet i många fall är av stor betydelse bestyrkes av erfarenheten. Förutsättningarna härutinnan växla dock alltefter arbetets art och omfattning. För byggnadsforskningen bör det vara en angelägen uppgift att härutinnan lämna anvisningar och medverka till att för olika ändamål och förhållanden lämpade maskiner och redskap kunna ställas till förfogande. Detsamma gäller även beträffande det material, som kommer till användning i byggnaden. Utskottet vill i detta sammanhang framhålla de svårigheter, som enligt vad som upplysts ofta möta beträffande prissättningen på själva arbetsprestationen när fråga uppstår att begagna ett nytt material. Ofta är ett sådant material i sig självt icke prisbilligare än tidigare använt, utan fördelen kan ligga i att det är eller i varje fall förväntas vara mera lättarbetat i det ena eller andra avseendet och att det således infogat i byggnaden bör bli billigare än

ett förut för liknande ändamål använt material. Förutsättningen för att ett dylikt material verkligen skall komma till användning är uppenbarligen att redan från början dess arbetsbesparande egenskaper komma till ett ekonomiskt påtagligt uttryck. Enligt vad utskottet erfarit ha svårigheter i detta avseende många gånger visat sig föreligga, som omöjliggjort användningen av ett dylikt material. En i och för sig förklarlig tveksamhet inför det oprövade har gjort sig gällande. Även härutinnan borde en på bredare bas organiserad byggnadsforskning kunna undanröja svårigheterna.

Utskottet vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten vid att arbetslönerna hava en dominerande betydelse för byggnadskostnaderna. Visserligen utgöra arbetslönerna i normala fall endast omkring 40 % av kostnaderna på själva arbetsplatsen, medan material- och transportkostnaderna uppgå till omkring 60 %. Om man emellertid analyserar dessa sistnämnda kostnader, finner man att däri arbetslönerna utgöra den övervägande posten. Tagna tillsammans betyda således arbetslönerna den ojämförligt största delen av byggnadskostnaderna. Arbetsstudier över hela det fält, varöver byggnadsproduktionen med sina förgreningar spänner, kunna således väntas lämna gynnsamma resultat. Vid sådant förhållande är det uppenbart att en utredning, som siktar till att finna vägar för att förbilliga byggnadskostnaderna, även måste ägna denna del av frågan livlig uppmärksamhet.

Landsbygdens och särskilt jordbrukets byggnadsfråga kräver särskilt beaktande. Denna fråga är redan föremål för statsmakternas uppmärksamhet, och på dess lösning inverka utan tvivel en hel del andra faktorer än de, som omedelbart höra samman med de direkta byggnadskostnaderna. Utskottet vill emellertid understryka vikten av att sådana förhållanden med det snaraste åstadkommas, som göra det möjligt för jordbruket att förnya sitt byggnadsbestånd, så att det såväl beträffande bostads- som ekonomihus motsvarar nutida krav.

I motionen har angivits att monopol- och kartellbildningar i fråga om åtskilliga byggnadsmaterial skulle fördyra byggnadskostnaderna. Såväl i de yttranden över motionen, som kommit utskottet tillhanda, som i de muntliga föredragningar, som gjorts inför utskottet, ha härutinnan varandra motsägande uppgifter kommit till uttryck. Att dylika sammanslutningar i vissa fall förekomma inom byggnadsindustrien liksom inom andra branscher är emellertid otvivelaktigt. I principiellt hänseende finnes intet att erinra mot en utveckling fram mot samverkan mellan företagen och större företagsenheter. Icke minst under nu rådande av kriget föranledda förhållanden har det vid upprepade tillfällen från statsmakternas sida icke endast givits uttryck åt den betydelse dylika organisationer haft, utan i åtskilliga fall till och med krävts att näringsidkarna på dylikt sätt skulle sammansluta sig för att möjliggöra genomförandet av vissa som önskvärda ansedda åtgärder. Dylik samverkan medför ökade möjligheter till rationalisering av driften och därmed till förbilligande av produktionen. Av naturliga skäl har det icke varit utskottet möjligt att självt bilda sig en säker uppfattning om skäligheten av den prissätt-

ning, som tillämpas av dylika företag. Den omständigheten att inom byggnadsverksamheten olika material ofta tävla med varandra för att komma till användning medför en inbördes konkurrens mellan tillverkarna av olika slags material som i sig själv motverkar oskäligen prissättning. Utskottet vill också erinra om att monopolföretagen hava blivit föremål för särskild lagstiftning, som tillåter granskning av deras verksamhet. Möjligt är att det bör övervägas huruvida denna lagstiftning med hänsyn till utvecklingen bör förändras. Även i övrigt bör det ankomma på en blivande utredning att överväga vilka åtgärder, som i detta avseende från det allmännas sida kunna befinnas lämpliga att vidtaga.

Utskottet har kommit till den uppfattningen att understundom s. k. ringbildning mellan entreprenörer inom vissa delar av byggnadsverksamheten kan befaras ha medfört onödigt höga byggnadskostnader. I synnerhet synas farhågor i detta avseende vara befogade i fråga om arbeten, för vilkas utförande erfordras auktorisation av statlig eller kommunal myndighet. I fråga om brytandet av sådana lokala "ringar" synes ett verksamt medel kunna vara, att auktorisation, vilken utskottet i och för sig anser nödvändig, utsträcker att gälla för hela landet. Därigenom skulle konkurrensen få möjlighet att mera effektivt göra sig gällande. Slutligen är det naturligtvis i detta avseende av vikt att upphandlingen sker med klokhet och omdöme.

Frågan om mellanhändernas uppgift vid förmedlingen av byggnadsmaterielen från tillverkaren till förbrukaren bör av en utredning ägnas uppmärksamhet.

Även en — — — saken utredes.

Tanken har — — — ord erforderlig.

Redan pågå — — — måste utnyttjas.

Med stöd av vad som ovan anförts får utskottet alltså hemställa,

att första kammaren för sin del måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning enligt ovan angivna riktlinjer i syfte att förbilliga byggnadskostnaderna; samt

2) av herr *Emil Petersson*, som ansett, att utskottet, med biträdande i övrigt av andra-kammar-utskottets motivering, icke bort giva sin anslutning till vad i samma motivering anförts i det stycke som börjar med orden "Utskottet vill i detta sammanhang understryka" och slutar med orden "bör utredningen kunna ge besked om".